

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Szerdahelyi Pándor*

Cím: *Budavár megvétele és az európai gondolat*

Forrás: *Népszava*

Bp.

(Hely)

1936. VIII. 30.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

"1686/1936"

Személy

Helyszám

Budavár megvétele és az európai gondolat (1686–1936)

Budapest főváros és az ország — bizonyos nemzetközi érdeklődéstől is kísért — szeptember 2-án nevezetes történelmi eseményre tekint vissza. A szövetséges európai hadak 1686 szeptember 2-án vették vissza Buda várát a megszállt török had-erőtől.

Mohács után

A gyászos emlékü mohácsi csata után az ellenállhatatlan oszmán erő megkezdte előnyomulását Magyarországon területén, 1541-ben elfoglalta Budát, amelyet 145 éven át tartott a kezében az ország középső nagy területeivel együtt. Az ország siralmas sorsra jutott. A német-római császári rémuralommal szemben, amely az ország nyugati, „királyi” részeit sanyargatta, folytatott még Erdély, török hűbériséggel, hogy divatos szóval éljünk: bizonyos öncélú magyar politikát. A török hódoltság területein a maga céljainak megfelelően rendezkedett be a török uralom: az országot pénzügyi és kereskedelmi gyarmatának tekintette. Kizsákmányoló politikája minden fejlődést megakasztott. Úgy lehet azonban, hogy a gazdasági helyzet alig volt itt rosszabb, mint ott, ahol Bástákkal és Karaffákkal kormányozott a bécsi hatalom, amely, karöltve a nagybirtokos főnemesség és egyház uraival, nemcsak a legfők-

telenebb gyarmati kizsákmányolást és túladóztatást üzte a magyar ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági termelés rovására, hanem amire a török kevésbé volt kapható, ismételtlen megszerzett eskük ellenére a lelkiismereti szabadságot is vérbe fojtotta.

Ebben az elnyomorodottságban és széttagozottságban éri az országot az 1683-ban meginduló és 1699-ben befejeződő háború, amelynek eredményeképpen, a temesi részek kivételével, a karlócai szerződésben a török az ország területéről lemondott.

A most lezajló emlékünnepe során két gondolat felé hívják a magyarság és Európa figyelmét. Az egyik, amely szinte kísértetiesen hat a szítesésnek ezekben a jelenlegi fenyegető esztendeiben: az európai gondolat győzelme, a közös veszedelem ellen közös akció. A másik az az állítás, hogy itt Magyarország felszabadítása történt meg, amiért az ország máig is bizonyos hálakkal adós. Az utóbbi gondolat nem teljesen fedti a tényeket, közelebbi megvilágításra szorul.

Magyarország, a magyar rendek és a nép — az említett két uralkodó rétegtől eltekintve — kétségbeesetten vártak a felszabadításra. Istanbul és Bécs igája alól egyaránt. Buda visszavétele két egészen közeli történelmi esemény közé: Thököli és Rákóczi Ferenc szabadságharca

koze eskeleodik. Ez a tény mindennek ékeesebben mutatja az ország retentő lelkiállapotát: nem tudta, melyiktől irtózzék jobban, a török elnyomóktól, vagy a császári felszabadítóktól... Eltekintve a brandenburgi választó fejedelem protestáns rokonszenvétől és a lengyel királynak ugyancsak plátói értékű magyar rokonszenvétől, a felszabadító háborúnak egyetlen tettekkel tényezője nem gondolt egy pillanatig sem Magyarországon, pontosabban: a magyar nemzet és a magyar nép felszabadítására. A bécsi hatalom itt kizáróan a magyarországi gyarmati terület kiszélesítésére gondolt. Viszont az kétségen kívül áll, hogy az európai gondolat magasra szökött ezekben a napokban.

Először Magyarország szempontjából tekintünk körül az események tömkelegében. A villám villanása a sötétben az a történelmi anekdota, amelyet a krónikás örökített meg azokból a napokból, amikor a német-római császári trónon II. Rudolf, már elmebeteg, megbújt a prágai ódon királyi vár falai mögött, aranycsinálóinak és csillagjósainak a társaságában.

Egy napon, mint közönségesen, a császári előteremben csoportokban beszélgetnek udvari nemesek, politikusok, katonák, — a császárhoz bejutni vajmi nehéz. Az egyik csoportban Waldstein tábori ezredes beszél éppen:

— Fájdalom, együtt kell hoznom egy

örvendetes és egy szomorú hírt öfelségének. Győzelmünket Mihály vajdán és azt, hogy — Kanizsa elesett...

— Ne aggódj, barátom — jegyezte meg éppen egy másik tiszt. — Öfelsége: csillagokból varázstükrével már eleve tudomást szerzett az eseményekről.

— Nem tudom megérteni — jegyezte meg Eggenberg tábornok —, hogy Para delser ezredes, ez a vitéz katona mindegyikénél ok nélkül adta volna fel Kanizsát.

— Az erőd negyvennégy napon át felflisan helyt állt — válaszolta Waldstein — és ha végül megadta magát, ennek: felszabadító segítség re-

ménytelen késedelme volt az oka.

— De hiszen öfelsége unokaöccse, Ferdinánd főherceg nagy sereggel a közelben volt és legalább megkísérelhetne volna a vár felszabadítását...

A hangulat itt a forrpontra hágott. — Ez igaz — jegyezte meg hevesen Budova, a cseh protestáns nemesség vezetője —, a török elűzésére a rendek az embert és a pénzt megszavazták, ám Ferdinánd, aki magát „Szűz Mária generalisszimuszának” nevezte, jobbnak és ajánlatosabbnak tartotta, hogy hadait protestáns alattvalóinak a kínzására használja fel és az inkvizíciós „hitvédő” bizottságok mellé adjon katonai fedezetet, nehogy lelkiismereti tanácsadóit, a jezsuitákat és kapucinusokat a térítő munka közben a nép részéről valami baleset érje... Az, hogy közben a törökök maradnak, sőt előnyomulnak, a generalisszimust nem érdekelte...

Lángoló pillantástól kísértén csattant fel erre Lobkovitz főcancellárnak, a katolikus nemesség vezetőjének a hangja:

— Önből a katolicizmus és papjai iránt érzett legnagyobb gyűlölete beszél. Ferdinánd főherceg úr nagyon

jól tudja, hogy az ő legmagasabb Házára kik a veszedelmesebbek, a törökök, vagy az eretnek...

Ujra hangsúlyozzuk, Bécsben mindenre gondoltak a felszabadító hadjáratnál kapcsolatban, csak Magyarország felszabadítására nem. Volt terv, amely szerint közvetlen német főhatóság alatt választófejedelem-séggé teszik. De még ennyi önállóságtól is visszariadtak és hirdették, hogy a császár, mint hódított területet, Magyarországot az osztrák örökös tartományok sorába iktat-hatja. Végeredményében — némi rosszhiszemű játékkal az alkotmányosság körül — Magyarország Ausztria gyarmatává lett. Magyarország az egész akcióban mindössze csak a sakktábla szerepét kapta és

a magyarság a sakfigurákként az európai politika számára.

Bécs tudatosan nem akarta, hogy a magyarság komoly, aktív szerephez jusson a felszabadító háború során. A hadvezetőség okosabb belátása tette lehetővé, hogy a magyar csapatok, szerény mértékben, egyáltalán résztvehettek Buda ostromában. Thököli összeomlott kurucsergének a császári táborba megtért csapatait Karaffa tábornok — akit a magyar történelem, tudjuk, az eperjesi hóhér címével „tisztel” — tudatosan széttűlesztette. A legénység ázott, fázott, éhezett, meztelenre rongyolódott, az embereket betyár-

sorba kergették, hogy aztán elpusztíthassák. És teljesen tudatos volt Lipót császárnak a magyar alkotmányba ütköző intézkedése, hogy magyar képviselőt és tanácsadót nem küldött a karlócai békekongresszusra és a békét kizáróan mint német-római császár s nem mint magyar király kötötte meg s az egyezményben is nem magyar, hanem császári alattvalókról és területekről esik szó.

Egyetlenegy joga volt ebben a nagy ügyben a magyarságnak: Buda és Magyarország felszabadításának anyagi erejét — minden egyéb külföldi segítség mellett, büntető hadjáratoknak is kitéve — túlnyomóan a magyar föld népe, a magyar gazdasági élet verejtékezhette ki. Nem számítottak a rendek, még kevésbé számított a jogtalan nép.

Ez a nép, amióta Dózsa fölkelése után a dühöngő országgyűlés a porba tiporta, csak született, robotolt és meghalt, áldozott vérről és verítékről, s ha mozdulhatott, ott volt a vérbefojtott parasztlázadások egész során és a Bocskayak, a Thököliek és a Rákócziak szabadságharcaiban.

Fordítsuk figyelmünket az akkori európai helyzet felé.

A bécsi udvarnál két lélek honolt, ennek megfelelően két udvari hatalmi klikk állott, nem csekély gyűlölködéssel és intrikával, egymással szemben. Az egyik a birodalmi párt volt, élén gróf Badeni Hermannel, a haditanács elnökével, akiről azt suttogták, hogy a törökkel titkos összeköttetést tart fenn. Ez a párt a nagynémet gondolatot képviselte Nyugat-Európával szemben és minden figyelmét főként Franciaország felé irányította, ahol XIV. Lajos éppen akkor volt uralmának tetőpontján. Ez a párt nem akart keleti háborút s a puskaport inkább Franciaország számára tartogatta. Az osztrák párt viszont a már ismétleten említett, sürgető gyarmatpolitikai érdekből, de a keresztény gondolatnak is engedve, a török elleni felvonulást követelte, a nyugat-európai leszámolásra ráérnek azután is...

Ennek megfelelően a német-római birodalom két államszövetség politikáját tartotta fenn; a német államok a nagynémet politika mellett szövetkeztek, viszont megalakult Ausztria, Lengyelország és Velence „szent ligája” a török veszedelem elhárítására.

A politikai zűrzavarnak ezeken a hullámain egyetlen nagyszabású ember emelkedett felül: *Buonvisi volt, a pápa bécsi követe*, aki a klikkekkel szemben az akkori európai szellemet, az európai népszövetség gondolatát képviselte, azt a gondolatot, hogyha Európa élni akar, tegye félre ellentéteit és fegyveres hatalommal forduljon a támadó, a békebontó ellen.

Hihetetlenül nehéz feladat volt közös nevezőre hozni Bécsset, Párizst, Rómát, Varsót, Madridot, Vencét és a nemzetközi politika akkori többi számottevő középpontjait. A siker oroszlanrésze Buonvisi érdeme, de a diplomáciai hadjárat mellett a kezében voltak a pénzügyi hadjárat szálai is.

Európát nagyon súlyos figyelmeztetés érte 1683-ban, amikor Kara Musztafa vezérletével a török hadak Bécsset ostromzár alá vették. Sobieski lengyel király erőyes haditényével a török hadat megverték, de a tanulság ittmaradt. Kara Musztafa veresége nem volt lényegbe vágó, a magyar hódoltsági területek jól megszervezett erővonalain a bécsi kaland kívül esett, *a fenyegetés nyugat felé változatlan maradt*. Ezért a hadjárat változó szerencsével tovább folyt, mindaddig, amíg sikerült kitűzni a végleges hadicélt: *a törökök teljes kiűzését*.

Esztergom megvívásától, 1685-től kezdve már megrendül a török megszállók önbizalma. Előtárlanak az otthoni diktatúra veszedelmes repe-dései is. Mindezt a nyugati hatalmak már jól tudják. Egy pillanatra még felillant egy újabb rajnai összehúzóveszedelem, a porta és a bécsi udvar ebben a pillanatban szívesen kötött volna békét, de aztán XIV. Lajos enged, sőt kijelenti, hogy irigység nélkül nézi a keresztény fegyverek magyarországi sikereit.

A katonai szervezés élére a tehetséges Lotharingiai Károly herceg kerül. A német választófejedelmek és egyházfejedelmek sorra ajánlják fel fegyveres erejüket, illetve pénzbeli támogatásukat. Bécs pénzügyi helyzete az előrelátás hiánya, a túladóztatás és az enyves kéz miatt teljesen leromlott volt. A kifosztott hadikincstár megtöltésére Buonvisi Ince pápához fordult. Ince, az Odescalchi-bankárcsalád leszármazottja, valósággal bankárpápa volt, aki nagy szakértelemmel emelte ki a pápai kincstárt az adósságokból, sőt nagy vagyonra tudott felhalmozni.

Bizonyos pénzbeli segítséggel, gyűjtési engedéllyel és egyházi jövedelmek átengedésével építették ki, a magyar területek megadóztatásán túl, a hadjárat pénzügyi alapjait. Bécs iránt oly nagyfokú volt a pápa bizalmatlansága, hogy a háborús pénzek kezelését — Buonvisinak tartották fenn.

A helyzet a döntésre 1686 elején kezdett megérlelődni. Kialakult a nemzetközi hadsereg. Károly vezérlete alatt 40.878 fő császári csapatokból, a brandenburgiakból, a svábokból, a frankokból és spanyol, francia és olasz segítőcsapatokból. Ott volt 14—15.000 magyar „talpas” és huszár. A bajor fejedelem vezetésével érkezett 21.050 főnyi sereg. S együtt 186 ágyúval, 10.000 mázsa lóporral, 112.000 ágyúgolyóval, 54.000 kézígránáttal, más hadiszerekkel és nagy élelmikészlettel felszerelten vonult fel ez a sereg június 17-én Buda körülvására, Pest alá a bajor választófejedelem és Öbuda alá Károly serege.

Izzó csaták következnek az ostromzár vonal kiépítése után. A 70 esztendő, nagyon tehetséges és hősi szellemű török vezér, *Abdurrahman*, az „utolsó budai basa” 8—10.000 emberével védekezik, a vereség biztos tudatában, de halálraszántan. Az ostromgyűrű egyre szűkebb, a vár lángokban áll, az ágyúgolyók széles réseket ütnek a bástyákon. Szeptember 2-án, most 250 esztendője, a döntő csatában Buda az európai hatalmak kezébe hull.

A jövő felé

Valóban történelmi forduló volt ez Európa keleti fenyegetettsége szempontjából. Ez a siker példás és ünneplésre méltó. Magyarország sorsa azonban a rokkant és halódó német-római főuralommal még szorosabb kapcsolatba jutva, *ha lehet, még tragikusabb lett*. Elvezet ez az út egészen — Trianonig.

Ennek a rokkant intézménynek, a német-római birodalomnak temetetlen hagyományai — mint H. G. Wells találóan hangsúlyozza nagy történelmi munkájában — *mind a mai napig megmérgezik az európai politika levegőjét*.

Magyarország is ünnepelhet szeptember 2-án. Ünnepelheti saját népét, amely ilyen évszázadokon át kitartott. És ünnepelhet odaállással olyan Európa mellé, amely valóra váltja, önmagára találtan és felszabadultan, Buonvisi valóban európai politikáját. Szerdahelyi Sándor.